

Uppsala Universitet
Institutionen för Informationsvetenskap
Enheten för Medier och kommunikation
D-uppsats i Medie- och kommunikationsvetenskap
Framlagd HT 2005

Det regisserade samtalet

Deltagarroller, perspektiv och demokrati
i TV-programmet Debatt

Författare: Ulrika Palmkvist
Handledare: Göran Svensson

Abstract

Title: The directed conversation. Participant roles, perspective and democracy in the Swedish television programme *Debatt*.

Number of pages: 38

Author: Ulrika Palmkvist

Tutor: Göran Svensson

Course: Media and Communication Studies D

Period: Autumn 2005

University: Uppsala University

Purpose/Aim: The aim of this essay is to see if the debate programme model created by Christian Svensson can be applied also to the programme “Debatt”. The work will mainly focus on the part of the model, which includes the participant roles. There will also be an approach to whether “Debatt” can be described as a democratic instrument or not.

Material/Method: The study has been concentrated on five programmes. The methods being used in this essay are both qualitative and quantitative.

Main results: This essay shows that ”Debatt” shows many similarities to the model written by Svensson from the experiences from his own study. The study also concludes that a local perspective gives the programme a higher “democratic potential” even though arguments can be brought up to why “Debatt” is not to be seen as democratic instrument.

Keywords: Debatt, Debatt – direkt från Sverige, debattprogram, deltagarroller, aktörsroller, programledarroll, demokratisk potential.

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
1. INLEDNING.....	5
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
3. TEORI	7
3.1 Debattprogram – en pratshow eller en egen genre?	7
3.2 Diskussionsprogrammen som offentlig arena – en forskningsöversikt.....	10
3.3 Debattprogrammets upplägg och struktur	11
3.3.1 <i>Aktörer och roller</i>	12
3.3.2 <i>Programledarrollen</i>	13
3.3.3 <i>Christians Svenssons modell över programstrukturen</i>	15
3.3.4 <i>Svenssons slutsats</i>	17
4. MATERIAL	18
5. METOD	19
6. ANALYS	21
6.1 Iscensättning.....	21
6.2 Programmets tema.....	21
6.2.1 <i>Piteå</i>	22
6.2.2 <i>Visby</i>	22
6.2.3 <i>Malmö</i>	22
6.2.4 <i>Trollbättan</i>	22
6.2.5 <i>Tidabholm</i>	22
6.3 Programledarens inledning	23
6.3.1 <i>Piteå</i>	23
6.3.2 <i>Visby</i>	23
6.3.3 <i>Malmö</i>	24
6.3.4 <i>Trollbättan</i>	24
6.3.5 <i>Tidabholm</i>	24

6.4	Deltagarroller.....	25
6.4.1	<i>Vilka är deltagarna?.....</i>	<i>25</i>
6.4.2	<i>Vilka olika roller kan deltagarna tillskrivas?.....</i>	<i>26</i>
6.4.3	<i>Vilka grupper/roller kommer mest till tals? .....</i>	<i>28</i>
6.4.4	<i>Vilka sitter i panelen?.....</i>	<i>30</i>
6.5	Programmets inledande struktur	31
7.	AVSLUTANDE DISKUSSION	33
8.	SAMMANFATTNING.....	37
9.	LITTERATURFÖRTECKNING	38

1. Inledning

Den offentliga debatten förs idag inom många olika fält, och ett område som har stor genomslagskraft är TV-mediet. På Sveriges Televisions hemsida (www.svt.se) kan man läsa att man som mål har att vara en brett arbetande nationell television som bland annat ska

”ge människor kunskap, insikter och stimulans att delta som engagerade och ansvarstagande medborgare i den demokratiska processen – som i program inom många olika områden på ett lustfyllt sätt medverkar i folkbildningen i vid bemärkelse”.

Det finns en lång historik av TV-program som har syftat till att föra offentliga samtal. Dessa program kallas ofta för debattprogram och ska enligt svenska forskare på området, inte förväxlas med de lite mer vardagliga, opolitiska pratshowerna (eng. talk show). Bland några program som har sänts inom den här genren kan nämnas *Kvällsöppet* och *Svart eller vitt*. Programmet *Debatt* är dock det senaste i raden av Sveriges Televisions debattprogram. Vid tidpunkten för den här uppsatsens skrivande är det också det enda renodlade debattprogrammet som sänds i det svenska kanalutbudet.

Varför är då frågan om debattprogrammen så intressant? Det är allmänt känt att medierna idag utgör och till stor del formar den offentliga debatten. Lika beroende som maktavarna är av medierna för att synas och höras i debatten, lika beroende är publiken/väljarna för att ta del av den offentliga debatten som förs. Men som vi redan känner till är den massmediala kommunikationen på intet sätt enkel. Det stora problemet är att politik och offentliga debatter i medierna alltid måste präglas av ett urval eller ett perspektiv. På detta vis blir medierna lika mycket en aktör som en arena för det offentliga samtalet (Svensson 2001:13). Och det är just här mitt intresse för TV:s debattprogram tar sin början. Hur formars programmen som bland annat ska ”stimulera människor att delta i den demokratiska processen”? Vilket utrymme ges ”vanliga medborgare” i debatten, vilka är deltagarna och vilka frågor är det som diskuteras?

En rad forskare har redan intresserat sig för frågeställningen och diskussionerna pågår fortfarande om mediernas potential som demokratiskt forum. Inom den svenska forskningen är det främst Christian Svensson som utmärker sig med sin fem år gamla studie, där han har undersökt de svenska TV-debattprogrammen *Svar Direkt*, *Nattöppet* och *Svart eller vitt* (Svensson 2001:14). Inget av dessa program sänds emellertid längre, däremot sänder SVT som tidigare påpekades programmet *Debatt* sedan några år tillbaka, vilket också är det program som den här uppsatsen kommer att rikta in sig på.

2. Syfte och frågeställningar

Frågan om debattprogrammen och dess potential som demokratiskt forum är onekligen mycket intressant. Här finns flera olika aspekter som skulle vara intressanta att undersöka. Jag har ändå fastnat för frågan om deltagarnas roller. Utifrån Christian Svenssons tidigare undersökning *Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram* (2001) kommer jag att göra en studie av SVT-programmet Debatt. Svenssons studie börjar dessutom få några år på nacken och i den här uppsatsen vill jag även undersöka om hans teorier och uppställda modell över debattprogrammen fortfarande håller – även om man applicerar dem på ett program som har kommit till efter tidpunkten för undersökningen.

Svenssons avhandling är så gott som heltäckande när det gäller upplägget för debattprogrammen. Att i den här uppsatsen göra anspråk på att göra en lika omfattande undersökning är helt orimligt. Jag har därför blivit tvungen att inrikta mig på vissa delar av programmen. Undersökningen inriktar sig därför i första hand på deltagarna i programmet. Utifrån Christian Svenssons modell vill jag studera vilka roller deltagarna tillskrivs och hur mycket utrymme i programmen som dessa olika grupper ges. Ett delsyfte är också att närmare studera inledningen på programmet och på vilket sätt programledaren presenterar det för programmet valda ämnet. Frågan om programmets demokratiska potential kommer att finnas med i bakgrunden men då analysen kommer att vara starkt inriktad på vissa fragment av programmen kan jag inte se att jag som huvudsyfte skulle kunna ro hem en sådan ansats. Demokratifrågan finns därför med som ett delsyfte och kommer att tas upp för diskussion i uppsatsens avslutande del.

Utifrån detta kommer jag i uppsatsarbetet att arbeta med dessa frågeställningar:

1. Hur presenterar programledaren ämnet som ska diskuteras?
2. Hur väl stämmer Debatts inledande fas in på Christian Svenssons modell?
3. Vilka roller kan deltagarna tillskrivas?
4. Hur fördelar sig replikerna mellan de olika rollerna i programmen?
5. Vad kan sägas om Debatts demokratiska potential?

3. Teori

3.1 Debattprogram – en pratshow eller en egen genre?

Till att börja med behövs en genreddefinition – vad är det egentligen för typ av program som kan benämnas ”debattprogram”? I *Politikens medialisering* (SOU 1999:126) ger Christian Svensson till att börja med en allmän definition av debattprogrammen: ”en (eller flera) programledare som talar med (en eller) flera personer (i en studio)” (Svensson 1999:199). Definitionen är onekligen ganska vid och kan stämma in på en mängd olika program. För att närmare kunna definiera vad som avgränsar just ett debattprogram från det som i allmänt tal kallas pratshow (talk show) följer nedan en forskningsöversikt inom främst den svenska genreforskningen på området.

Henrik Örnebring konstaterar i sin avhandling *TV-parlamentet. Debattprogram i svensk TV 1956-1996* (2001) att debattprogrammen aldrig riktigt har betraktats som en separat genre, utan den har alltid starkt förknippats med pratshowen även om många forskare är överens om att de båda programtyperna skiljer sig åt på många punkter. Det finns dock flera svenska forskare som har ägnat sig åt att mer specifikt försöka ringa in vad som är signifikant för just pratshows- och debattprogramsgenren, dock med fokus på pratshowerna. Mats Ekström och Göran Eriksson har sammanställt en lista med sex punkter av karaktäristiska drag hos pratshows-programmen, här nedan hämtade från Örnebrings avhandling. Örnebring påpekar också att det är intressant att Ekström och Eriksson väljer att i sin framställning ställa pratshower och debattprogram emot varandra på flera av punkterna. På detta sätt urskiljer de debattprogrammen som en egen genre i högre grad än vad andra forskare inom samma område är benägna att göra (Örnebring 2001:23f).

1. Pratshowens programledare är i högre grad än debattprogrammets värd för programmet och intrycket är just att denne har bjudit in gäster för att samtala med dem. Den här typen av programledare behöver heller inte förhålla sig neutral till det som diskuteras och härtill kommer också att värden oftast starkt identifieras med programmet och även ger namn åt det (till exempel Oprah Winfrey). Debattprogrammets programledare däremot spelar inte riktigt samma centrala roll.
2. De båda programtypernas talhandlingar skiljer sig åt. Pratshowerna i stor utsträckning av konversation, medan debattprogrammen baseras på intervjuer och kommentarer.
3. Studiopublik är i högre grad utmärkande för pratshower än för debattprogrammen. Pratshowerna har i regel alltid en studiopublik, och en tämligen aktiv sådan.
4. Pratshower är mindre strukturerade och iscensatta än det journalistiska reportaget och debattprogrammen. Som orsak till detta anges att pratshower ofta är direktsända.
5. Pratshowen ger ”vanligt folk” en chans att komma till tals och ställa politiker och ansvariga mot väggen. Programmen blir en mötesplats mellan ”det vanliga folkets” vardagliga erfarenheter och experternas mer abstrakta kunskaper.

6. Det är karaktäristiskt att pratshowgenren har ambitionen att ta upp aktuella och viktiga ämnen, samtidigt som detta ska presenteras i ett underhållande program.

Örnebring skriver att problemet med den här definitionen som Ekström och Eriksson ställer upp av pratshowen är att den just ställs mot något som sägs stå i motsatsförhållande till programtypen (nämligen debattprogrammen) utan att debattprogramsgenren för den sakens skull närmare definieras. Örnebring påpekar också att kriterierna ovan snarare rör själva formen för programmet och inte det innehållsmässiga, vilket gör jämförelsen programtyperna emellan något mer komplicerad eftersom Örnebring menar att Ekström och Eriksson senare karaktäriserar debattprogrammen utifrån de ämnen som programmen behandlar. De menar att det är typiskt för debattprogrammen att de hämtar sina ämnen från den politiska sfären och att den alltså lägger sig längre från det ”vardagliga” och närmare nyhetsjournalistiken. Om man ska se till det formmässiga så är det också avsaknaden av ”vanligt folk” bland debattdeltagarna som är det mest framträdande (Örnebring 2001:24f).

Internationellt framträder det brittiska forskarparet Sonia Livingstone och Peter Lunts forskning på området. De har i sin bok *Talk on Television* studerat både amerikanska och brittiska debattprogram och pratshower. I deras undersökning spelar studiopubliken en avgörande roll och de har satt upp åtta kriterier som kännetecknar den här typen av program. Kriterierna innefattar såväl programinnehållet som programmets utformning och produktionsförhållanden (Livingstone & Lunt 1994:39, Örnebring 2001:28f).

1. Inbjudna gäster och studiopubliken sitter ofta tillsammans.
2. Programledaren har en framträdande roll.
3. Oftast handlar programmen om ett ämne per avsnitt och ämnet är oftast aktuellt.
4. Konversationen är livlig med inslag av konfrontation där olika argument kommer fram i debatten.
5. Produktionsteamet och programledaren styr konversationen genom att välja deltagare som får representera olika roller i programmet.
6. Personliga och känslofyllda erfarenheter går före den vetenskapliga expertdiskursen.
7. Programmen sänds antingen mitt på dagen eller sent på kvällen och är billiga att producera.
8. Programmen sänds antingen direkt eller är inspelade i realtid med få klipp.¹

Tilläggs bör dock att programmen som Livingstone och Lunt analyserar och som de kallar ”audience participation talk show” inte är lika vanligt förekommande i Sverige. Örnebring påpekar att det för debattprogramsstudier är lättare att ta till sig det som Livingstone och Lunt kallar the ”debate genre” och som de räknar som en undergenre till ”audience participation talk show” (Örnebring 2001:29). Kategorin har dock av andra forskare getts olika namn som

---

¹ Örnebrings översättning.

Örnebring ger några exempel på: news/talk magazines, journalistic talk shows och news/information shows. Oavsett vad man väljer att kalla dem är det just de informativa anspråken som verkar vara det som mest skiljer debattprogrammen från pratshowerna. Debattprogrammen tar upp ämnen med samhällsrelevans och anspelar därför mer på att fylla en viktig funktion i samhället (Örnebring 2001:35f).

Det är alltså inte helt lätt att fastställa vad exakt ett debattprogram är. Gränsdragningen mellan debattprogram och pratshower är ofta oklar. Intressant är att Örnebring ändå slutligen i sitt teoretiska resonemang väljer att kategorisera debattprogrammen som en egen genre. Signifikant för pratshowsgenren är just dess flytande genretillhörighet, skriver Örnebring. Samtalsprogram i TV är enligt honom hybridformer som lånar inslag från flera olika andra genrer. I slutändan är det ändå analytikerns egen common sense-förståelse som måste styra genreindelningen. Forskaren bör här alltså utgå från vad som kan betecknas som en gemensam kulturell konsensus om vad som kan tänkas höra till denna specifika genren (Örnebring 2001:37).

Örnebring själv har valt två kriterier för sitt urval av material till sin historiska studie av debattprogrammen: 1. Programmet ska dels göra anspråk på att säga någonting om samhället och dels även fylla en viktig funktion i samhället. 2. Programmet ska vara utformat med två eller flera parter som deltar i en diskussion, debatt, samtal och/eller argumenterar under överinseende av en (eller två) programledare (Örnebring 2001:38).

Även Christian Svenssons forskning, vilkens modell den här uppsatsen bygger på, ger en tydlig idé om vad som är utmärkande för just debattprogrammen. Program som kan klassificeras som debattprogram utmärker sig genom att ämnena som diskuteras är aktuella och ofta är en uppföljning på någonting som har ventilerats i medierna den senaste tiden. Frågorna som tas upp är sådana som anses vara samhällsrelevanta och ofta ligger en undersökning eller ett beslut till grund för diskussionen. Ett typiskt drag är enligt Svenssons forskning just att ämnena berör en fråga eller ett problem av något slag. Programmets rubrik ger en bra fingervisning om hur detta påverkar programupplägget. Rubriken är ofta satt så att den antyder att det i frågan finns två läger; ja/nej eller rätt/fel. Ett exempel på en sådan typ av rubrik är ”Vad gör man när polisen inte sköter sitt jobb, tar lagen i egna händer eller polisanmäler polisen?” (Svensson 1999:205ff). Ämnet är med andra ord tillspetsat och tar fasta på det negativa som kan förknippas med ämnet som ska diskuteras (Svensson 1999:214).

Sammanfattningsvis kan man säga att teoretikerna ändå, med viss möda, har lyckats särskilja debattprogrammen som en egen genre, eller möjligen som en undergenre till den bredare hybridgenren pratshow. Allmänt kan man dock säga att dessa två typer av program har en hel del likheter även om de på vissa centrala punkter skiljer sig åt. Den viktigaste särskiljande punkten tycks vara de ämnen som utgör programmets tema eller innehåll. Program vars diskussionsämnen rör den offentliga och politiska sfären tenderar att sorteras in i genren debattprogram, medan program som tar upp vardagliga problem som rör ”vanligt folk” mer är

att betrakta som en pratshow. Men eftersom forskningsfältet pendlar ifråga om genretillhörigheten för den här typen av program tar jag mig friheten att i nästkommande kapitel använda mig av den vidare termen ”diskussionsprogram” för att undvika alla eventuella oklarheter om det är program av typen pratshow eller debattprogram som diskuteras, eftersom kapitlet berör båda dessa typer av program och litteraturen inte är tillräckligt klar över vilken genre som egentligen avses.

3.2 Diskussionsprogrammen som offentlig arena – en forskningsöversikt

För att förstå varför det skulle vara intressant att göra en studie av programmet Debatt krävs en förståelse för vilken roll medierna spelar i samhället idag. Som nämndes i inledningen är medierna en arena för det offentliga samtalet. I TV-mediets fall innebär detta i princip ett rakt motsatsförhållande till mediets egen logik, då TV nämligen i mycket högre grad än exempelvis tidningar är att betrakta som ett underhållningsmedium. Publiken förväntar sig underhållning, vilket också producenterna strävar efter att producera. Därför innebär denna del av mediets inneboende logik att konflikter, tillspetsning och ett kritiskt perspektiv ofta präglar den politiska informationen och lägger sig som ett raster över all information som produceras, även den politiska och faktabetonade (Hvitfelt & Nygren 2000:16f).

En fråga som har intresserat många forskare när det gäller diskussionsprogram är huruvida dessa kan sägas göra anspråk att vara ett nytt demokratiskt forum. Denna fråga kommer att diskuteras i slutet av denna uppsats. Jag vill ändå redan här redogöra för de resonemang som har förts i frågan. Från brittiskt och amerikanskt forskningshåll har det hävdats att TV:s diskussionsprogram erbjuder en alternativ offentlighet, som erbjuder grupper som annars inte gör sig hörda en plats i den offentliga samhällsdiskussionen. Christan Svensson redogör i kapitlet ”Medier och demokrati: Diskussionsprogram i TV” i boken *På väg mot en kommunikativ demokrati?* (2003) för tre aspekter där diskussionsprogrammen framställs skilja sig från andra former av offentlighet.

Det första som framhålls är att diskussionsprogrammen inte domineras av traditionella grupper som vanligtvis utgör den offentliga debatten, och som historiskt i huvudsak har utgjorts av män. Diskussionsprogrammen tillåter underrepresenterade grupper som till exempel kvinnor, färgade, unga och arbetslösa att göra sin röst hörd. Dessa grupper ses som nya, aktiva deltagare i samhällsdebatten. Tack vare att diskussionsprogrammen har fört upp deras vardagsproblem till ytan som socialt och kommersiellt relevanta har programmen också bidragit till en förändrad syn på samhället och politiken inom det här området.

Förutom att programmen lyfter fram underrepresenterade grupper tar den även upp ämnen som i vanliga fall inte diskuteras i offentligheten. Även frågeställningen och perspektiven skiljer sig från den traditionella synen. Programmen inriktar sig mer på vardagskultur, livsstil och det

personliga istället för det mer specifikt parlamentariska och formella politiska institutionerna. Detta synsätt har starka förespråkare i forskarparet Livingstone och Lunt (Svensson 2003:145f).

Den tredje aspekten är att dramaturgin i programmen väsentligt skiljer sig från det traditionella journalistiska formatet, som vi ser i till exempel nyhetsprogrammen. Istället för översiktligt presenterade argument och fakta bygger diskussionsprogrammen på deltagarnas åsikter och erfarenheter. Till skillnad från exempelvis nyhetsprogram gör diskussionsprogrammen inget anspråk på objektivitet. Istället är det så, menar vissa forskare, att programmets styrka ligger just i konfrontationen mellan människors konkreta vardagliga problem och erfarenheter och den politiska (abstrakta) diskursen. I förlängningen antas den enskildes privata erfarenheter (av till exempel långtidssjukskrivning) bidra till förståelsen av det sociala problemet och därmed den offentliga sfären (Svensson 2003:146f).

Det finns dock kritiker till den här uppfattningen som inte ser lika positivt på diskussionsprogrammets potential som demokratiskt forum. De menar istället, tvärtom, att programmen av den här typen är triviala och endast består av fördummande, tramsig underhållning. Man menar att det rör sig om styrda shower där deltagarna inte alls ges tillfälle till makt och inflytande utan att programmen istället lider total brist på fakta, kritiska diskussioner och analys och därmed också bidrar till att trivialisera viktiga politiska och sociala frågor (Svensson 2003:147).

En annan faktor som också starkt kritiserats är deltagarnas roller. Programmen har anklagats för att vara skendemokratiska, bland annat på det sätt som man menar att deltagarna manipuleras på, för att passa in i sin respektive roll. Själva debatten sägs grunda sig på vilken kontrovers man lyckas skapa mellan olika deltagare genom att diskussionerna ofta blir ett moralspel där olika motpoler (som till exempel man-kvinna, bra-dåligt) möts och stereotypiseras. Kritiken fortsätter med att programmakarna medvetet framställer vanliga medborgare som irrationella offer. Detta hänger även samman med kritiken att programmen i alltför hög grad individualiserar och personifierar problemen vilket antas motverka viljan och möjligheten att faktiskt åstadkomma några verkliga eller strukturella förändringar (Svensson 2003:147f).

3.3 Debattprogrammets upplägg och struktur

Svensson har undersökt programmen Svar Direkt, Nattöppet och Svart eller vitt, som han alla kategoriserar som debattprogram. Han har i sin analys identifierat ett mönster i uppläggen för program av den här typen: Till att börja med presenteras problemet som ska debatteras, ofta på ett sätt som är något tillspetsat för att visa vikten av ämnet och väcka intresse inför det. Detta följs av att problemets existens bekräftas av någon drabbad eller någon expert inom området som ska behandlas. Därefter debatteras problemet, varpå det ofta försvaras av en person i ansvarig ställning, till exempel en politiker eller myndighetsperson. Debatten avslutas sedan genom att problemet återintroduceras, däremot bjuds sällan någon ordentlig sammanfattning

eller slutsats, enligt Svensson (Svensson 1999:207 ff). Vissa forskare menar till och med att frånvaron av slutsatser kring problemen som diskuteras just är kännetecknade för både debattprogram och pratshower. Det har, som tidigare också framkommit, framhållits att i diskussionsprogrammen är själva poängen istället samtalet och möjligheterna att ventilerar personliga åsikter och erfarenheter (Nylund 2000:69).

3.3.1 Aktörer och roller

I kapitlet nedan framgår att det i upplägget också ingår de roller som de debatterande representerar, alternativt tilldelas. Som framgår av Christian Svenssons modell kan de medverkande i programmen delas in i olika kategorier, eller roller. Svensson tar upp fyra exempel på dessa roller i sin avhandling. En sådan framträdande roll är expertrollen, vars företrädare har någon yrkesmässig kunskap eller erfarenhet av problemet som diskuteras. Andra roller som lätt kan urskiljas är åsiktsrollen och ansvarsrollen. Åsiktsrollen representeras av dem som har en bestämd uppfattning i frågan och ansvarsrollen motsvaras av personer som ska försvara och förklara de beslut som är fattade, alltså politikern eller myndighetspersonen som jag var inne på tidigare. Rollerna är dock på intet sätt statiska och samma person kan inneha flera olika roller i samma debatt. Åsiktsrollen kan sägas vara den mest flexibla, i denna kan alla deltagare ingå (Svensson 1999:214).

En annan aspekt som bland annat tas upp av Mats Nylund är massmediernas användande av ”kändisar”. Personer som tidigare figurerat i medierna och uttalat sig inom ett visst område kan även dyka upp i ett helt annat sammanhang. Man talar här om ”allvetare” – personer som kan ”tala om vad som helst när som helst” och som medierna använder sig av just på grund av deras tidigare medverkan i andra medier (Nylund 2000:76).

Uppdelningen av roller får ses som en konsekvens av att program av den här typen är strikt strukturerade och regisserade och därför är det svårt för deltagarna att gå utanför dessa roller och det i sin tur måste ses som en försvagning av programmets demokratipotential (Svensson 1999:207ff, Örnebring 2001:23).

Rollernas funktioner utvecklas mer i nästa kapitel men här nedan följer en sammanfattning av rollerna och deras funktion i programmen (Svensson 2003:150f):

3.3.1.1 Exempelrollen

Exempelpersonen utgörs nästan alltid av privatpersoner som i vanliga fall sällan deltar i det offentliga samtalet. Han eller hon representerar vanligtvis lågstatusyrken, som till exempel taxichaufför och hantverkare.

3.3.1.2 *Åsiktsrollen*

Den som har tilldelats rollen som åsiktsroll gör det oftast med någon anknytning till sitt yrke. Det kan till exempel vara en fackförbundsordförande, men åsiktsrollen pendlar mycket beroende på vilket ämne det är som diskuteras. Klart är dock att det sällan är en privatperson ("en helt vanlig medborgare") som bjuds in till programmet för att ikläda sig åsiktsrollen.

3.3.1.3 *Expertrollen*

Expertrollen ses som något av en neutral roll som oftast utgörs av akademiker och människor med högstatusyrken. Forskaren och journalister är vanligt förekommande representanter för den här kategorin.

3.3.1.4 *Ansvarsrollen*

Här finner vi myndighetspersoner, politiker etcetera; beslutsfattande personer som programledaren kan ställa mot väggen och avkräva svar.

3.3.2 *Programledarrollen*

Programledarens roll kan ta sig olika uttryck i olika program, även om genren är densamma. I de program som Svensson har undersökt har programledaren 22-35 % av talarutrymmet (antal ord räknat), vilket givetvis gör denne till den som har ordet allra mest. Han eller hon ansvarar också av naturliga skäl för att införa nya ämnen i programmet (Svensson 199:215).

3.3.2.1 *Samtalsstyrning*

Christian Svenssons forskning visar på att det finns tydliga dominansförhållanden i programmen när det gäller vem som talar mest och vilka som talar med varandra. Allra mest talar programledaren. Det vanligaste är att kommunikationen går genom programledaren. Det är sällan deltagarna talar direkt till varandra. I Svenssons undersökning förkom det endast i elva procent av fallen att en gäst talade direkt till en annan gäst, vilket innebär att det i nio fall av tio var programledaren som tilltalade en gäst. En tabell i Svenssons avhandling visar också hur samtalet styrs och vilka initiativ till samtal som tas i inslagen. Tabellen visar att det i 74 procent av fallen är programledaren som begär specifik respons av en gäst, medan det är betydligt ovanligt att en gäst begär respons av en annan gäst eller att programledaren ger ordet fritt till en gäst. Mest ovanligt är det att en gäst tar ordet utan att få det tilldelat sig. Resultatet visar alltså att gäster som inte direkt tilltalas av programledaren får svårt att göra sin röst hörd i debatten. Detta innebär också att samtalet får mer karaktären av en lång serie intervjuer än ett verkligt flerpartssamtal. Programledaren kan sägas dominera samtalet på flera nivåer. Dels kvantitativt, vilket innebär att de rent utrymmesmässigt pratar mest. Dels interaktionellt, det vill säga att det är de som styr interaktionen mellan deltagarna genom att vara den som ställer frågorna och den som kräver svar. Till sist dominerar programledaren programmen även innehållsmässigt och

strategiskt genom att det hela tiden är programledaren som sätter agendan för debatten och driver vissa perspektiv på ämnet (Svensson 2001:101ff) .

Programledaren är den som ställer frågor till deltagarna i debatten och är också den som kräver svar. Man kan därför säga att eftersom det är programledaren som fördelar ordet bland deltagarna är det också programledaren som har ett huvudansvar för att gästerna tilldelas olika roller, som beskrevs ovan. Därmed spelar programledaren som tidigare påpekats en stor roll för debattens kronologi. Svensson konstaterar i sin studie att programledaren ofta tar ställning för en viss grupp i debatten, till exempel tar den ”vanlige medborgarens” parti (Svensson 1990:214f).

Svensson skriver också att det är upp till programledaren huruvida och hur länge en deltagare får behålla ordet i diskussionen. Men en person som stämmer in på följande kriterier har störst chans att lyckas med detta (Svensson 1999: 216):

- Agerar i sin roll (säger vad som förväntas)
- Följer dagordningen
- Inte komplicerar ämnet
- Är konfliktslystna (direkt konfronterar eller kritiserar andra gäster)

3.3.2.2 Programledaren och programperspektivet

Det specifika urvalet av gäster är ett sätt att stärka det perspektiv av ett problem som programmakarna har valt att ge programmet. Därför är det också så att de gäster som i början av programmet styrker programledarens perspektiv (ofta de gäster som tillskrivs exempelrollen) också gör att efterföljande gäster blir tvungna att förhålla sig till detta perspektiv. Detta i sin tur begränsar debattörernas möjligheter om vad de kan säga och ifrån vilken position de kan säga det (Svensson 2001:108).

Svensson menar att det är programledaren som styr och försöker bibehålla det tänkta perspektivet genom programmet. För att lyckas med detta använder denne sig av det som Svensson kallar anförvanter. Alltså genom att fråga de gäster som programledaren redan i förväg vet att de delar perspektivet, inbjuds gästerna att svara så att de verifierar det för programmet valda problemet. Det är också vanligt att programledaren flera gånger under programmet vänder sig till olika medverkande för att be dessa bekräfta perspektivet – detta görs ofta med ledande frågor (Svensson 2001:109). Precis som programledaren i början av programmet alltid ger ordet till en person som delar perspektivet, likadant är det i slutet av programmet. Den person som av programledaren tilldelas det avslutande ordet är oftast också en person som delar programperspektivet (Svensson 2001:10).

3.3.3 *Christians Svenssons modell över programstrukturen*

I sin forskning har Christian Svensson kommit fram till att debattprogrammen alla följer en återkommande (kronologisk) struktur som han har ställt upp på följande vis (Svensson 2003:149f):

- a) Rubrik
- b) Ämnet
- c) Problemet exemplifieras av någon drabbad
- d) Problemet bekräftas av en expert
- e) Problemet debatteras (av personer med olika åsikter)
- f) Ansvariga personer försvarar sig mot kritik
- g) Problemet återintroduceras av programledaren
- h) Programmet (ämnet) avslutas

Svensson urskiljer här tre olika faser i inslagen/diskussionerna. Inledningsfasen som kan sägas vara a och b, följt av kärnaktiviteten; utbytet av åsikter som utgör c till f och till sist avslutningsfasen g och h (Svensson 2001: 80). Viktigt att känna till är dock att det här inte är någon absolut kronologi. Den kan mycket väl variera, men strukturen kan sägas vara återkommande i många av de inslag som Svensson har undersökt (Svensson 2001:95).

3.3.3.1 *Inledningsfasen*

Svensson har här identifierat olika sätt att presentera ämnets rubrik. Vissa inslag i undersökningen saknar helt rubrik medan andra inleds med en grafisk skylt där debattens rubrik introduceras. Det finns enligt Svensson även fler sätt att presentera en rubrik, bland annat med en så kallad ”voice over”. I de fall där rubrik finns fokuserar dessa i stor utsträckning på fyra omständigheter. Det första är att det är vanligt att ämnet beskrivs som ett problem som medför risker. Det andra är att ämnet kan framställas som bestående av konflikter. Rubriken kan också spela på att ämnet är aktuellt eller att det är någonting omfattande och vanligt förekommande. Med hjälp av rubrikerna sätter programmakarna en agenda för programmet som deltagarna sedan tvingas hålla sig till. Ett av Svenssons exempel är Svar Direkts rubrik ”Vad gör man när polisen inte sköter sitt jobb, tar lagen i egna händer eller polisanmäler polisen?”. Här har ju programmakarna redan från början slagit fast att polisen inte sköter sitt jobb, vilket då också blir debattens agenda. Den av Svensson föreslagna alternativa rubriken ”Vad gör man om polisen inte hinner med sitt jobb?”, hade till exempel satt debatten i en annan kontext redan från början (Svensson 2001: 83ff).

I vissa få fall, skriver Svensson, följs rubriken av ett kortare inslag där ämnet närmare presenteras, men det vanligaste är att denna presentation görs av programledaren. Det går till så att programledaren vänder sig mot kameran och direkt adresserar tittarna och introducerar ämnet och definierar problemet. Typiskt för denna presentation är att programledaren förklarar

problemet och vilka konsekvenser det kan få och understryker ämnets risker, konflikter, aktualitet eller omfattning. Programledarens introduktion syftar till att ytterligare klargöra dagordningen för programmet och att ge lite utförligare bakgrundsinformation till ämnet och den vinkel som man har valt att diskutera det utifrån, dock så att det inbjuder till olika åsikter och tolkningar av ämnet. Här sätts också ramarna inom vilka deltagarna i debatten förväntas hålla sig. I vissa av de undersökta programmen hade ämnesintroduktionen den uppgiften att den presenterade huvudaktörerna i den kommande debatten (Svensson 2001: 86ff).

3.3.3.2 *Kärnaktivitet; utbytet av åsikter*

Svensson kallar huvudfasen i programmet, den där åsikter utbyts, för kärnaktivitet. Den här delen utgör den absolut största delen av programtiden. Baserat på de strukturer hans forskning har resulterat i, har Svensson i sin avhandling valt att dela upp även kärnfasen i olika delar:

- I den första delen *exemplifieras problemet* som presenterades under inledningsfasen av någon som själv drabbats av problemet. Det är mycket vanligt att programledaren direkt efter att ha introducerat ämnet vänder sig till gäster i studion, som själva får berätta om vad de har varit med om. Typiskt för den här delen av programmet är, skriver Svensson, att gästens personliga berättelse står i centrum och att den sällan eller aldrig ifrågasätts av programledaren, snarare hjälper programledaren berättaren på traven eftersom dennes erfarenheter hjälper till att visa på att problemet finns och därför blir det senare svårt för andra gäster att ifrågasätta problemets relevans. Skulle detta ändå ske är det inte ovanligt att programledaren under programmets gång hänvisar tillbaka till exempelpersonerna eller ber ytterligare gäster att berätta om sina personliga erfarenheter av problemet (Svensson 2001:88f).
- Det som oftast händer sedan är att *problemet bekräftas av en expert*. För att understryka exempelpersonens berättelse och visa på problemets omfattning och allvar vänder sig programledaren vanligen till en gäst i studion som är ditbjuden på grund av att han eller hon anses ha stor kunskap om problemet som ska diskuteras. Ofta framhäver programledaren just dessa kunskaper och ifrågasätter heller inte det som experten säger. Experten syftar till att ytterligare verifiera problemet på en något mer övergripande nivå än exempelpersonen, som ju oftast är personligt drabbad av problemet som ska diskuteras (Svensson 2001:89).
- När programledaren har introducerat problemet och verifierat det blir debatten vanligtvis mer öppen, enligt Svensson. I fasen som Svensson kallar *Problemet debatteras*, förekommer flera olika personer som uttrycker sina åsikter kring problemet. Typiskt här är att programledaren fördelar ordet, ber om åsikter och förtydliganden. Här får programledaren en viktig uppgift i att visa upp de olika åsikter och meningsskiljaktigheter som finns kring ämnet (Svensson 2001:90f).

- Den sista delen i kärnaktiviteten består i att de personer som kan hållas *ansvariga för problemet får försvara sig* mot den kritik som har framförts i debatten. Det är vanligt att dessa gäster får komma in förhållandevis sent i inslagen. Programledaren spelar en viktig roll i att påpeka att gästen ifråga är en av de ansvariga bakom beslut som påverkar problemet som utgör ämnet för diskussionen och dessutom kräva att personen ska förklara sig. På detta sätt visar programledaren att denne inte räds den politiska makten, utan snarare utmanar den som en representant för tittarna och studiopubliken (Svensson 2001:91).

3.3.3.3 *Avslutningsfasen*

Ett allmänt problem med samtal i TV är att de måste hållas inom givna tidsramar. Det blir därför också automatiskt programledarens ansvar att avsluta dem, och inte som fallet är i ett ”vanligt samtal”, att parterna gemensamt avslutar samtalet. Tidsramarna får förstås konsekvenser i program av den här typen. Ibland skedde avslutningen väldigt abrupt i de program som Svensson undersökte, att ingen egentligen hann få sista ordet. Då kan istället till exempel ljudet tonas ner medan debatten ser ut att fortsätta i studion under eftertexterna. Det vanligaste är dock att programledaren på något sätt styr hur ämnet avslutas. Ett vanligt grepp är då att återintroducera ämnet när inslaget närmar sig slutet. Programledaren återvänder då till de ursprungliga frågeställningarna, antingen genom att själv upprepa dem eller fördela ordet till någon av gästerna som delar detta förhållningssätt. Man försöker också antyda att debatten fortsätter alternativt bör fortsätta på andra håll. Detta för att påvisa att problemet som debatterats verkligen är värt att diskutera (Svensson 2001:93f).

3.3.4 *Svenssons slutsats*

Enligt Christian Svensson gör den tydliga programstrukturen det möjligt att dra slutsatsen att programmen följer ett detaljerat manus, trots att programmen inte ger sken av detta. Berättarstrukturen är redan gjord på förhand och deltagarna förväntas hålla fast vid de allianser och konflikter som finns. Detta gör, menar Svensson, att debattprogrammen knappast kan ses som rationella samtal som bygger på kritiskt resonemang, då det inte finns något utrymme för deltagarna att ändra sina uppfattningar. Svensson vill hellre beskriva programmen som välregisserade föreställningar, där dramaturgin i debatten spelar större roll än innehållet. Programmen är inte ute efter att skapa gemensam förståelse för ämnet, utan vill istället framhålla konflikter och motsättningar mellan deltagarna (Svensson 1999:217).

4. Material

För att kunna slå fast att Debatt verkligen är ett debattprogram har jag i urvalsprocessen utgått från samma urvalskriterier som Örnebring gjorde i sin studie och som jag redogör för på sidan nio. Till att börja med har jag konstaterat att Debatt är utformat som en ”diskussion eller debatt/.../ mellan två eller flera parter under överinseende av en programledare”. Men framför allt har jag tagit fasta på att Debatt i mycket hög grad tar upp aktuella och för allmänheten viktiga samhällsfrågor (till exempel arbetslöshet). Ämnena som diskuteras i programmen är ofta frågor som under den gångna veckan flitigt återgivits i medierna. Debatterna förs i vanliga fall mellan en debattpanel, där antalet deltagare varierar från program till program. Oftast diskuteras två olika ämnen i varje program. Programmet saknar studiapublik, men tittarna kan vara med och göra sin röst hörd genom att skicka SMS direkt till programmet, ett urval av dessa visas i en remsa längst ned i bild. Genom programmets hemsida kan tittaren också tipsa redaktionen om nya ämnen.

Programmet Debatt sänds på SVT kanal 1 klockan 22 på tisdagskvällarna, programtiden är en timme. Datainsamlingen har skett med hjälp av videobandspelare, i två fall är det ett textat reprisavsnitt som har spelats in. I vanliga fall spelas programmet in i en studio i Göteborg. Men i de fem sista programmen på vårsäsongen 2005, som utgör materialet till den här undersökningen är upplägget lite annorlunda. I *Debatt direkt från Sverige* åker redaktionen runt till fem städer i Sverige och debatterna har lokal anknytning till orten man befinner sig på. Programmen skiljer sig också åt från de ordinarie programmen så till vida att endast ett ämne diskuteras per avsnitt och formen för programmet varierar från gång till gång. Alla är dock 60 minuter långa. I vissa program finns endast en debattpanel, i andra även en studiapublik – till vissa delar aktiv i debatten. Orterna som programmen sänds från är Piteå, Visby, Malmö, Trollhättan och Tidaholm. Ämnena som diskuteras är motsvarande; Piteå-uppropet, Digital-TV, Turning Torso, Arbetslösheten och Kriminalvården, knutna till respektive ort.

Just dessa program som sänds utifrån landet har valts ut till studien eftersom det i uppsatsen även finns en ansats att diskutera Debatts eventuella demokratiska potential. I urvalet har bedömningen gjorts att det nya greppet från programteamets sida är tänkt att styrka programmets demokratiska sida och därför blir det extra intressant att titta närmare på just de här programmen.

Materialet har utgjorts av dessa fem program:

- Piteå 12/4 2005
- Visby 19/4 2005
- Malmö 26/4 2005
- Trollhättan 3/5 2005
- Tidaholm 10/5 2005

5. Metod

Christian Svensson har i sin avhandling bland annat mätt de olika deltagarrollernas talartid i antal ord räknat och mycket av resultaten baseras på hans analys av deltagarnas turtagningar i programmen. Detta har han gjort genom att i sin analys kombinerat två metoder, Conversation Analysis (CA) och Diskursanalys. Varken turtagningsanalys eller en analys av deltagarnas talartid utifrån antal ord räknat har dock låtit sig göras i denna uppsats på grund av tidsperspektivet. I ett inledande skede av uppsatsarbetet gjordes en ansats att transkribera materialet i sin helhet. Det stod dock snart klart att jag skulle bli tvungen att hitta andra vägar att närma mig materialet. För att ändå kunna presentera en så omfattande analys som möjligt består analysen av olika delar. Av praktiska skäl är den största delen av analysen kvantitativ, men även kvalitativa inslag förekommer.

I den kvantitativa delen av undersökningen har jag till att börja med analyserat vilka roller deltagarna i de olika programmen har kunna tillskrivas. Detta har gjorts utifrån Christian Svenssons fyra kategorier för deltagarroller: Exempelroll, Expertroll, Ansvarsroll och Åsiktsroll. Därefter har jag själv lagt till kategorin Odefinierbar. Till gruppen Odefinierbar räknas de deltagare som inte kan sägas passa in på någon av de andra grupperna, samt de deltagare som svävar för mycket mellan flera olika grupper att det har varit omöjligt att kategorisera dem som varken det ena eller andra. Här har dock ett undantag gjorts och de gäller de deltagare som har kunnat kategoriseras som både exempelrollen och åsiktsrollen. Dessa har alla placerats i gruppen Exempelroll. Detta på grund av att alla deltagare som utgör ett exempel på det problem som diskuteras också i de flesta fall naturligt nog har haft åsikter i frågan.

Som ett alternativ till Svenssons analys av talartid har nästa steg i undersökningen varit att ta reda på hur många repliker varje roll har kunnat tillskrivas. Eftersom varje replik har räknats har även småord (som ”mm” och ”ja”) tagits med i analysen. Detta innebär att en replik kan vara mycket kort (”mm”) eller mycket lång (till exempel ett åsiktsresonemang). Den här analysen mäter alltså inte samtalstid eller antal uttalade ord, utan bara det antal gånger en person har haft ordet i samtalet. I de fall där en deltagare talar och programledaren har avbrutit eller inflikt med ett ”mm” har även deltagaren kompenserats med en replik till, eftersom programledaren annars skulle få orättvist många repliker som egentligen inte innehåller något tal. Ett alternativ hade förstås varit att helt bortse från dessa småord, men då hade det istället krävts en avvägning från fall till fall, vilket också hade kunnat bli svårt att få det helt konsekvent.

Den kvantitativa undersökningen har avslutats med att räkna ut ett medelvärde på hur många repliker varje deltagare får inom sin deltagarroll. Detta har gjorts på grund av att antalet deltagare i de olika kategorierna ibland har varit mycket snedfördelade.

I analysens kvalitativa del har jag inriktat mig på att studera programmets inledande sekvenser i olika etapper. Till att börja med har jag dock gjort en studie av iscensättningen på de olika

inspelningsplatserna. Här har angreppssättet hämtats från Cowderys och Selby modell över studium av TV-mediet. Deras analysmodell innefattar förstås flera aspekter såsom publik, narration, kategori och institutioner (agency), men det som har varit till användning i den här uppsatsen är det som de inom området för programmets konstruktion kallar för mise-en-scène och då den del som de kallar för ”setting”. Dock har jag helt bortsett från de andra delarna som bland annat syftar till att analysera klädkoder, rekvisita och icke-verbala koder (Cowderly & Selby 1995:14).

Därefter har jag gjort en närstudie över programledarens inledning och undersökt hur denne presenterar det för programmet valda temat, samt hur han även knyter detta till platsen där inspelningen sker. Inledningarna har transkriberats och sedan analyserats. Jag har också analyserat programmets tio första replikskiften för att se huruvida deltagarrollernas medverkan fördelar sig på det sätt som Svenssons modell gör gällande (se sidan 15). Här har programledaren helt räknats bort och ett replikskifte har i den här delen av undersökningen definierats som varje gång en person får ordet efter en annan talare och alltså inte varje gång som deltagaren replikerar programledarens frågor. Om däremot ordet går tillbaka till deltagaren efter det att en annan deltagare erhållit ordet emellan räknas detta som ett nytt replikskifte. För att tydliggöra resonemanget följer här ett exempel: Programledaren frågar deltagare A tre frågor i en följd. Detta räknas som ett replikskifte. Programledaren vänder sig till deltagare B och dessa samtalar en stund, vilket också räknas som en replik. När sedan A återigen får ordet har denne tilldelats ytterligare en replik i undersökningen. Detta innebär naturligtvis att det i vissa av fallen kan vara samma person som har flera av de tio repliker som har studerats i programmets inledande skede, men detta faktum har inte betraktats som relevant för studien, utan det intressanta är istället vilken struktur man kan iaktta över hur rollerna fördelar sig under dessa inledande repliker.

6. Analys

Analysen är utförd i flera steg och arbetssättet har varit både kvantitativt och kvalitativt. Här nedan redovisas de olika analysdelarna var för sig. En mer övergripande diskussion kommer att föras i kapitlet ”Avslutande diskussion”.

6.1 Iscensättning

Studioförutsättningarna för de undersökta programmen är väldigt olika från gång till gång och det också värt att ta med detta i den här uppsatsen som en form av bakgrundsbild till hur materialet har sett ut. I vissa fall är det en stor och öppen lokal som tjänar som studio och här har man även med en studiopublik, där även deltagare i debatten sitter med. Två program består enbart av en panel och ingen studiopublik och det är programmet från Piteå, som sänds från ett kafé av något slag och består av en panel om 14 personer, samt programmet från Tidaholm där 12 personer medverkar. Det sistnämnda programmet skiljer sig dessutom från de övriga så till vida att det inte är direktsänt utan sändningen är istället förinspelad i ett bussgarage, liggande precis intill Tidaholmsanstalten, som tjänar som studio. Orsaken till att programmet är förinspelat är för att möjliggöra att två interner, via länk som visas på en storbildsskärm i studion, medverkar i programmet inifrån fängelset och detta hade inte låtit sig göras på Debatts ordinarie sändningstid då fångarna är inlåsta vid den tidpunkten.

Programmen från Visby och Malmö är de som har högst antal medverkande, 19, respektive 20 stycken. Båda dessa program spelas in i förhållandevis stora lokaler och båda har en centralt placerad panelgrupp där vissa deltagare sitter. Även bland studiopubliken, som i båda fallen sitter mittemot debattpanelen, återfinns en stor del av dem som uttalar sig under programmets gång.

Som ett slags mellanting av de här två programvarianterna med enbart panel och panel med studiopublik tjänar programmet som sänds från Trollhättan. Här finns överhuvudtaget ingen panel, däremot två vinkelriktade läktare där deltagarna sitter blandat med de övriga gästerna/publiken. De flesta, men inte alla, av dem som sitter i studion kommer till tals på ett eller annat sätt, men det är omöjligt att säga om de övriga är att betrakta som studiopublik eller om det är inbjudna gäster som av någon anledning inte kommer till tals i debatten. Totalt uttalar sig 18 personer i det här programmet.

6.2 Programmets tema

Varje program har ett eget tema, eller ämne, kring vilket debatten kretsar. Temat skiljer sig mycket från gång till gång, men gemensamt för dem är att de alla på något sätt kan knytas till orten där programmet spelas in. Här nedan presenteras de teman som utgör kärnpunkten i respektive Debattprogram. Under nästa rubrik kommer en analys av hur programledaren Lennart Persson har valt att lägga fram det för programmet valda temat/ämnet.

6.2.1 Piteå

Mäns våld mot kvinnor och machokultur diskuteras utifrån det omtalade Pite-uppropet, där ett antal män har gått ihop för att arbeta mot mansvåldet. Programmet kan sägas innehålla fyra olika teman: Dels Pite-uppropet och dels den machokultur som kan sägas finnas bland annat inom idrotten. Den tredje samtalspunkten är ett rättsfall där en man har yxmördat sin före detta sambo och där gärningsmannen i tingsrätten dömdes till tio års fängelse, en dom som hovrätten har ändrat till livstids fängelse samma dag som programmet sänds. Den fjärde punkten som diskuteras är av publicistisk art, nämligen frågan om huruvida tidningarna ska publicera namn och bild på brottslingar, då bland annat män dömda för kvinnofridsbrott.

6.2.2 Visby

I Visby diskuteras man digital-TV. Gotland var de första i landet att släcka ner de analoga TV-sändningarna. Programmet är inspelat när precis ett halvår återstår till digital-TV-övergången på Gotland. Frågorna kretsar kring hur dyr övergången kommer att bli för den enskilde individen. Kommer alla att ha råd att köpa en digital-TV-box frågar sig många deltagare. I programmet medverkar också ett par personer, bland dessa IT-gurun Jonas Birgersson, som menar att digital-TV redan är en föråldrad teknik.

6.2.3 Malmö

Turning Torso är ett omstritt byggnadsprojekt i Malmö. Byggnaden mäter 190 meter och rymmer 147 hyreslägenheter. Med i studion finns en rad olika personer med åsikter kring Turning Torso. De två lägren är naturligtvis för eller emot. För är arkitekter, författare, kommunalråd och HSB som har byggt huset. Emot är personer som är eller har varit bostadslösa.

6.2.4 Trollhättan

Med anledning av att SAAB var nära att lägga ner sin biltillverkning i Trollhättan och att Duni och ytterligare en annan fabrik lägger ner sin produktion i regionen, sänder Debatt ett program som handlar om arbetslöshet. Med i studion finns bland annat arbetslösa, arbetslivsminister Hans Karlsson och moderatledaren Fredrik Reinfeldt som diskuterar frågan.

6.2.5 Tidaholm

Den svenska kriminalvården diskuteras i det sista av de fem undersökta programmen. TV-teamet befinner sig utanför Tidaholmsanstalten och frågor som tas upp är bland annat säkerheten på landets fängelser med bakgrund av de rymningar som skedde året innan. Med i studion finns bland annat justitieminister Thomas Bodström, kriminologiprofessorn Jerzy Sarnecki, brottsoffer, interner och fängvaktare.

6.3 Programledarens inledning

Samtliga program saknar tydlig rubrik, istället inleds de alla med att programledaren står vid sidan av studion, alternativt i förgrunden till den, och hälsar välkommen samtidigt som han redogör för bakgrunden till det som ska diskuteras och hur ämnet kan knytas till den valda inspelningsplatsen. Inledningarna varierar mycket från gång till gång. Uppläggen i inledningarna påminner om varandra men de är också mycket olika i tidsmässigt och de knyter an till det lokala perspektivet på olika sätt. Här nedan följer därför en genomgång av det som har framkommit i analysen redovisat var program för sig.

6.3.1 Piteå

Programledaren kliver ut på gatan ifrån det kafé som utgör inspelningsstudion och vänder sig till kameran och tittarna och hälsar välkommen till programmet och konstaterar först att Piteå just denna dag har begåvats med snö och att ”det ser ut som ett julkort”. Efter denna mycket tydliga förankring till orten övergår Persson till att tala om det så kallade ”Piteå-uppropet”.

P: /.../ här samlades männen i höstas till ett upprop, detta efter att en trebarnsmamma hade mördats av sin före detta sambo. Idag kom domen mot mannen – han fick livstids fängelse. Och ikväll ska vi tala om det som Piteå-männen gick samman för. De gick samman mot våld mot kvinnor. Vi ska tala om attityder, om machomän och våld.

Programledaren börjar alltså med att knyta ämnet – Piteå-männens upprop – till platsen för inspelningen, för att sedan peka på varför ämnet är aktuellt: mannen som mördade sin före detta sambo har samma dag fått sin livstidsdom.

6.3.2 Visby

I Visby börjar programledaren med att knyta an till det lokala perspektivet genom att berätta att Visbys basketdamer tidigare samma kväll tagit SM-guld. Därifrån gör han en övergång till Almedalen och politik, som ju Almedalen är mest känt för under somrarna, och därifrån hoppar han raskt in på TV och digital-TV. Det är egentligen först i den senare delen av inledningen som det framkommer vad programmet kommer att handla om:

P: Gotland är nämligen först ut och sen kommer resten av landet i denna digitalisering som man har bestämt uppifrån statsmakterna. Eh... varför ska vi ha digital-TV och vad kostar det? Det är frågor som vi tänker prata om idag i denna direktsändning från Almedalens bibliotek här i Visby.

Här presenterar alltså Lennart Persson redan inledningsvis kostnadsfrågan som ett av problemen kring digital-TV. Det andra och större problemet är ”varför ska vi ha det?” – någonting han själv redan har gett svaret på i meningen innan: ”som man har bestämt uppifrån statsmakterna”. I och med den här presentationen av ämnet lägger programledaren tydligt ansvarsrollen på representanter för ”statsmakterna” redan i det här skedet av programmet.

6.3.3 Malmö

Programmet från Malmö har en mycket kort inledning, mer än hälften så kort som de flesta andra av programmen, om man ser till antalet ord räknat.

P: Debatt, direkt från Västra hamnen i Malmö, mycket välkomna hit! Det ni ser bakom mig, det är alltså Turning Torso – 190 meter högt och 54 våningar ryms det i detta hus. Kan man kanske säga att det är Sveriges mest omtalade hus just nu? Ett monument, en symbol, ett jädrans skrytbygge – omdömena är väldigt många om detta Turning Torso. Vi ska diskutera det här ikväll. Ni är mycket välkomna hit till Malmö!

I den här korta och koncisa inledningen lyckas ändå programledaren få med det mest väsentliga – varifrån programmet sänds, vad som ska diskuteras och vilka olika åsiktsyttringar publiken/tittarna kan tänkas få ta del av under programmets gång. En trolig orsak till denna korta inledning är förstås programmets okomplicerade ämne – åsikter om (för eller emot) Turning Torso.

6.3.4 Trollhättan

Christian Svensson beskriver hur programmakarna ofta försöker beskriva det valda ämnet som ett stort och aktuellt problem för att ge det legitimitet. Lennart Perssons inledning i programmet om arbetslöshet som sänds från Trollhättan får sägas vara ett typexempel på detta:

P: Debatt – direkt från Trollhättan från Kunskapens hus här i Trollhättan. Ni är mycket välkomna hit, det ska handla om arbetslösheten i Sverige. Tänk er en stad av Stockholms storlek där ingen enda går till jobbet, ungefär så är det i Sverige idag. Man säger att den öppna arbetslösheten är ungefär fem och en halv procent. Det finns en kille på, en höjdare på, på LO, som hävdar att den verkliga arbetslösheten är mellan tjugo och tjugofem procent. Det här är alltså ett stort, gigantiskt problem i Sverige.

Märk väl hur programledaren med hjälp av en otydligt definierad källa lyckas höja arbetslöshetssiffrorna från 5,5% till 20-25% och därmed också kan tala om ”ett stort, gigantiskt problem”. Här har han också tagit till metaforen om Stockholm för att visa på hur stort problemet är. Metaforen får förstås antas vara baserade på siffrorna från den icke namngivna källan på LO för att över huvud taget bli något så när rimlig. Förutom att påtala att problemet är stort fortsätter programledaren också med att understryka dess aktualitet. Han återanknyter till Trollhättan och SAAB:s biltillverkning som nyligen var i farozonen, vilket hade berört 5 000 jobb. Lennart Persson påtalar också att ytterligare jobb riskeras när två andra stora företag på orten varslar om uppsägning.

6.3.5 Tidaholm

I Tidaholm börjar Lennart Persson med en noggrann beskrivning av platsen för inspelningen.

P: /.../ bakom mig här finns ett av Sveriges största och säkraste fängelser. Här finns bankrånare, grova våldsbrottslingar, knarklangare – ja gräddan av den svenska brottsligheten kan man säga /.../.

Programledaren vill alltså verkligen poängtera varför detta är en lämplig plats att diskutera kriminalvården på och för att visa på varför ämnet också är aktuellt använder han sig av de uppmärksammade rymningarna som skedde sommaren innan, där bland annat den ökände polismördaren Tony Olsson var inblandad.

P: Och vi har ju alla i minne hur det var förra sommaren när fyra spektakulära rymningar skedde från några av landets säkraste fängelser. Rättegången mot Tony Olsson och några andra av de här rymmarna avslutades förresten denna vecka...eh, så detta är ju ett högaktuellt ämne.

Här legitimerar alltså programledaren direkt programmets ämne genom att säga att detta är ”ett högaktuellt ämne”.

6.4 Deltagarroller

Huvuduppgiften i den här uppsatsen har varit att studera deltagarna och de roller som dessa kan tillskrivas utifrån den av Christian Svensson uppställda modellen för svenska debattprogram. Ett av uppsatsens syften är att ta reda på om Svenssons modell även kan appliceras på programmet Debatt. En grundförutsättning för att möjliggöra detta har naturligtvis varit att undersöka programmen utifrån de begrepp och deltagarroller som Svensson ställer upp i sin avhandling.

6.4.1 Vilka är deltagarna?

Det första som kan noteras i sammanhanget är att alla studerade program har ett förhållandevis högt deltagarantal. Deltagarantalet uppgår till mellan 12 och 20 personer. Detta gör förstås att varje deltagare i snitt inte får så mycket talartid.

Det är tydligt att programmakarna till *Debatt direkt från Sverige* har velat få fram en mix av gäster som representerar såväl det lokala som det nationella perspektivet i frågorna som diskuteras. Det är också tydligt att man i alla program blandar gäster som är helt okända med personer som för den större publiken får antas vara redan kända personer. Detta är tydligast i programmen från Piteå och Visby, som också var de två första programmen som sändes. I programmet från Visby till exempel deltar förutom programledaren 19 olika personer som yttrar sig vid ett eller flera tillfällen. Av dessa kan 13 personer tillskrivas en lokal identitet, medan 5 stycken kan sägas representera den nationella nivån². Av dessa får också 3 stycken räknas som offentliga personer. Fördelningen är ungefär densamma i de resterande programmen.

Om man ska titta på det lokala perspektivet i det hela kan man till exempel se att alla deltagare som tillskrivs exempelrollen är lokala, vilket menas att det tydligt framkommer att de kommer från orten eller regionen där programmet spelas in. I de andra rollerna kan man inte se lika klara

---

² Den nittonde deltagaren i programmet från Visby är en kvinna från SVT:s studio i Göteborg som rapporterar om SVT:s nya opinions-sajt på företagets hemsida. Hennes roll är rent informationsmässig och hon medverkar endast i en kort sekvens av programmet. Detta inslag återkommer heller inte i de följande programmen.

distinktioner, möjligen kan alla de personer, som tillskrivs expertrollen vara icke-lokala. Det har dock varit svårare att utröna hur tillvida de har anknytning till platsen eller inte eftersom att de ju inte uttalar sig utifrån några personliga erfarenheter utan antar ett mer ”professionellt” förhållningssätt till ämnet som diskuteras.

För att ”lyfta” programmen verkar programteamet sedan ha tagit in några för publiken förmodade redan kända ansikten. I programmet från Piteå har alla deltagare utom jämställdhetsminister Jens Orback en lokal förankring. Bland dessa finns dock ”kändisar” som Ronny Eriksson, Staffan Ling och Lotta Gröning. Här lyckas alltså programmakarna kombinera det som Nylund kallar ”allvetare” med en bibehållen lokal förankring. I programmet som veckan därefter sänds från Visby har man dock inte alls lyckats lika bra. Den enda lokala ”kändis” som medverkar i programmet är Svenska Spels Tommy Wahlgren och han verkar inte ha så mycket att säga om det ämne som programmet kretsar kring. Programmakarna har också stärkt kändisfaktorn genom att även ha med folkpartiledaren Lars Leijonborg, Christina Jutterstöm och Jonas Birgersson i programmet.

6.4.2 Vilka olika roller kan deltagarna tillskrivas?

Deltagarna har per automatik ingen inbyggd roll utan de definieras alltid utifrån det ämne och problem som programmet de medverkar i bygger på. Utifrån Christian Svenssons modell har jag undersökt huruvida gästerna kan sägas passa in i de fyra roller som han anger som tydligast utmärkande: exempelrollen, åsiktsrollen, expertrollen och ansvarsrollen. Dessutom visade det sig bli tvunget att lägga till ytterligare en kategori för de deltagare som inte lät sig sorteras in under någon av de andra fyra kategorierna. Denna grupp har jag valt att kalla ”odefinierbar”.

	Piteå	Visby	Malmö	Trollhättan	Tidaholm		Totalt
Exempelroll	4	5	0	7	5		21
Expertroll	1	1	1	0	2		5
Ansvarsroll	3	3	4	2	2		14
Åsiktsroll	6	7	14	6	3		36
Odefinierbar	0	3	0	3	0		6
Totalt	14	19	19	18	12		82

Tabell 1. Antal deltagare, fördelat på roller och program.

När det gäller vissa deltagare kan man mycket tydligt sortera in dem i de fyra rollfacken. I andra fall är det svårare. Det finns gäster som visserligen kan tillskrivas både en och flera roller (oftast åsiktsrollen kombinerad med någon av de andra tre) men som egentligen inte passar in på någon

av dem till fullo. Men det finns alltså även fall där deltagaren/gästen inte riktigt låter sig insorteras i något av dessa fack alls. Ett sådant exempel är Stina Sandell som deltar i panelen i debatten från Visby i egenskap av informatör på Digital-TV-kommissionen. Hon är varken där som en expert eller åsiktshavare i ämnet, utan hon informerar bara om digitaliseringen av det analoga marknätet och blir visserligen hårt ansatt på vissa punkter, men hon kan ändå inte sägas vara med i programmet i form av en ansvarsroll heller. Hon har därför i analysen sorterats in under kategorin ”odefinierbar”. Ett liknande exempel finns i programmet från Piteå där två män finns med som representerar en mansjour för utsatta män, som jämvikt till den manliga machokulturen och kvinnomisshandeln som i övrigt diskuteras. Dessa män, varav endast den ena yttrar sig, men båda har likadana tröjor upptryckta tröjor, och får antas representera samma organisation, är heller inte med i programmet för att de har en direkt åsikt om machokultur eller kvinnomisshandel utan de pekar på att det faktiskt även förekommer misshandel åt ”andra hållet”. Efter viss tvekan har dock den av männen som uttalar sig sorterats in under kategorin Exempelroll, eftersom han exemplifierar mansjourernas arbete mot våld riktat mot män.

De roller som tydligast kan urskiljas i materialet är expertrollen och ansvarsrollen. Den senare utgörs alltid av representanter för myndigheterna i form av ministrar, riksdagsmän, lokala politiker (kommunalaråd) och tjänstemän, utom i ett fall, nämligen det ifrån Piteå där en person som tillskrivs en ansvarsroll är ansvarig utgivare för en dagstidning och den del av debatten där han medverkar rör publicistiska frågor. Intressant är också att i detta program medverkar jämställdhetsminister Jens Orback, men hans medverkan inte kan ses som någon ansvarsroll utan han har istället i analysen tillskrivits en expertroll utifrån de uttalanden han gör i programmet. Den person som istället tydligt ställs till ansvar av programledaren är en tingsrättsdomare som har dömt en man som har mördat sin före detta sambo till tio års fängelse och inte till livstids fängelse, som hovrätten har ändrat domen till tidigare samma dag som programmet sänds.

När det gäller expertrollen så förekommer det inte så många i programmen men det finns ändå bland annat i programmet från Tidaholm tydliga exempel på detta. Här är det landshövding Björn Eriksson som har utrett förra sommarens rymningar³ och som uttalar sig om vad som har kommit fram i hans undersökning och hans syn, utifrån rapporten, på vad som behöver förbättras inom kriminalvården. Det andra tydliga exemplet på en person som ingår i kategorin Expertroll i samma program är kriminologiprofessorn Jerzy Sarnecki som redogör för forskningsresultat inom fältet. Båda dessa aktörer rör sig dock mot kategorin Åsiktsroll eftersom de båda inte kan enas om vad som är fakta i sammanhanget och därför snarast råkar i luven på varandra.

---

³ Tidsdefinitionen syftar till då programmet sändes 10 maj 2005 och avser de rymningar som inträffade sommaren 2004, som bland annat ledde till Kriminalvårdsverkets generaldirektörs avgång.

En annan sak som är intressant är spridningen på exempelpersonerna på programmet från Tidaholm. Brottsoffer, interner och fångvaktare får alla tillskrivas exempelrollen efter hur det här programmet är upplagt. I programmet som sänds från Trollhättan är det istället en homogen grupp som kommer till tals i exempelrollen inledningsvis, nämligen fyra arbetslösa eller blivande arbetslösa.

Värt att notera är också att programmet som sänds från Malmö väsentligt skiljer sig från de andra programmen. Inriktningen på programmet är inte lika problembetonat som i de andra programmen utan här är det istället åsikter för och emot byggnaden Turning Torso som diskuteras. Följden blir att ingen av deltagarna kan sägas tillhöra kategorin Exempelroll, eftersom ju ingen av deltagarna i programmet kan sägas vara drabbade av just ”problemet Turning Torso”, däremot deltar ett antal personer som är emot Turning Torso på grund av att de själva är eller har varit bostadslösa i någon form. Ämnet för debatten är dock inte bostadslöshet, varför dessa personer istället har placerats i kategorin Åsiktsroll, vilket också medför att den kategorin blir ovanligt stor (14 personer) just i det här programmet och att inga deltagare har klassificerats under Exempelrollen.

6.4.3 Vilka grupper/roller kommer mest till tals?

Inte helt oväntat är det programledaren som har flest antal repliker i alla programmen. 43-45% av replikerna tilldelas Lennart Persson. Störst är skillnaden i programmet som sänds från Visby där Persson har 244 av de totalt 544 replikerna, vilket ger 45%. De andra grupperna i samma program växlar mellan 7% och 18% vardera (se tabell 2). Eftersom siffrorna visar att programledaren har nästan hälften av alla repliker visar det också, precis som Christian Svenssons forskning, att nästan all kommunikation går genom programledaren. Detta stöder alltså tesen att det är ovanligt med direktkommunikation deltagarna emellan, även om det förekommer vid några tillfällen i alla de undersökta programmen.

	Piteå	Visby	Malmö	Trollhättan	Tidaholm		Totalt
Programledare	168 44%	244 45%	191 44%	196 44%	163 43%		962 44%
Exempelroll	55 14%	95 17%	0 0%	99 22%	90 24%		339 16%
Expertroll	12 3%	37 7%	13 3%	0 0%	52 14%		114 5%
Ansvarsroll	53 14%	54 10%	78 18%	58 13%	34 9%		277 12%
Åsiktsroll	95 25%	47 9%	152 35%	76 17%	38 10%		408 19%
Odefinierbar	0 0%	67 12%	0 0%	17 4%	0 0%		84 4%
Totalt	383 100%	544 100%	434 100%	446 100%	377 100%		2184 100%

Tabell 2. Antal repliker, fördelat på deltagarroller och program.

Förutom programledarrollen kan det sägas vara stor skillnad mellan hur ofta de olika grupperna kommer till tals de olika programmen emellan. En viktig orsak till detta är naturligtvis hur många deltagare som kan tillskrivas de olika rollerna per program, detta har ju med att göra hur programmakarna har valt att lägga upp programmet och vilka gäster man har bjudit in att delta (se tabell 1). Generellt sett kan man också säga att gruppen Exempelroll kräver fler repliker för att föra fram sin åsikt än vad till exempel gruppen Ansvarsroll gör. Detta har naturligtvis att göra med att de personer som utgör ansvarsrollen ofta är politiker med betydligt större medievana än de personer som tillskrivs exempelrollen. Dessa personer har förmodligen i de allra flesta fall ingen erfarenhet av att vara med i TV och därför krävs det att programledaren frågar ut dem på ett helt annat sätt för att få dem att framföra sin berättelse och sina åsikter i frågan, än vad det gör när till exempel justitieminister Thomas Bodström får ordet i debatten ifrån Tidaholm eller när moderatledaren Fredrik Reinfeldt framför sina åsikter om arbetslöshet i programmet från Trollhättan.

Resultatet från programmet från Visby kräver en kommentar angående det relativt höga antalet repliker som återfinns i gruppen odefinierbar. Som redan nämnts utgörs dessa deltagare av en informatör och en SVT-medarbetare som informerar om en ny opinions-sajt på SVT:s hemsida. Den tredje personen i den här gruppen är SVT:s VD Christina Jutterström som, troligen, från TV-teamets sida är tänkt att agera utifrån en ansvarsroll, men som under debattens gång sakligt redogör för SVT:s roll i övergången till digital-TV och tydligt låter förstå att beslutet helt och hållet är regeringens och att SVT bara följer de nya direktiv som ges. Möjligen hade hon kunnat

förflyttas till expertgruppen, men då även detta skulle bli något missvisande har jag till slut ändå valt att placera henne i gruppen odefinierbara tillsammans med informatören Stina Sandell från digital-TV-kommissionen, trots att dessa båda spelar en central roll i debatten, vilket också avspeglas i det höga antal repliker som den här gruppen har i programmet från Visby.

Att bara titta på hur många repliker varje roll får kan bli något missvisande, eftersom det ju måste ses i relation till hur många deltagare som kan tillskrivas de olika rollerna varje program har. Dock ska man ju ha klart för sig att det är programteamet som har bjudit in just denna mix av gäster och därför säger det också någonting om programmet att se till hur många repliker varje roll tilldelas i de olika programmen. I tabell 3 nedan har dock även ett medelvärde tagits fram på hur många repliker de olika individerna i de fem rollkategorierna får. Lite överraskande blir då hur förhållandevis få repliker åsiktsrollen kan tillskrivas per person.

	Piteå	Visby	Malmö	Trollhättan	Tidaholm	
Programledaren	168	244	191	196	163	
Exempelroll	14	19	-	14	18	
Expertroll	12	37	13	-	26	
Ansvarsroll	18	18	20	29	17	
Åsiktsroll	16	7	11	13	13	
Odefinierbar	-	22	-	6	-	
Totalt	227	347	234	257	237	

Tabell 3. Antal repliker, fördelat på medelantalet per deltagarroll och program.

6.4.4 Vilka sitter i panelen?

Jag har inte funnit något samband när det gäller vilka roller deltagarna har som har placerats i panelen och vilka som sitter med studiopubliken i de två fall där scenografin är uppbyggd på detta sätt. Det finns till exempel inget samband mellan att till exempel ansvariga personer skulle sitta i panelen och personer som kan tillskrivas exempel- och åsiktsrollen skulle sitta i publiken. Min bedömning är snarare att det är de personer som är mest kända för TV-publiken eller på något sätt kan anses vara en stark representant för en sida av debatten har placerats i panelen. I programmet från Visby hittar vi i panelen Christina Jutterström, VD för Sveriges Television, Stina Sandell, informatör från digital-TV-kommissionen, Lars Leijonborg, partiledare för Folkpartiet, Göran Magnusson, riksdagsledamot för Socialdemokraterna, Jonas Birgersson, känd IT-företagare, och Tommy Wahlgren, Svenska spel, känd för de flesta genom Keno-dragningarna i TV. I Malmö är de flesta namn i panelen också välkända. Här sitter bland annat Percy Nilsson, känd från Malmös hockeylag men medverkar i programmet i egenskap av byggherre, Björn

Ranelid, författare, Malin Norlander, designer, representerar dem som är emot Turning Torso och Ingmar Reepalu, ordförande i kommunstyrelsen och ett känt namn i medierna.

6.5 Programmens inledande struktur

I sin modell över debattprogrammets uppbyggnad presenterar Christian Svensson tre olika faser: Inledningsfasen, kärnverksamheten och avslutningsfasen. I den här uppsatsen har jag valt att fokusera på den första fasen. För att undersöka hur väl Debatt stämmer in på den del av Christian Svenssons modell över programstrukturen som innefattar inledningsfasen har de första tio replikskiftena i varje program studerats.

	Piteå	Visby	Malmö	Trollhättan	Tidaholm
	<i>Aktör/roll</i>	<i>Aktör/roll</i>	<i>Aktör/roll</i>	<i>Aktör/roll</i>	<i>Aktör/roll</i>
Replik 1	Exempel	Exempel	Åsikt	Exempel	Exempel
Replik 2	Exempel	Åsikt	Åsikt	Exempel	Exempel
Replik 3	Exempel	Exempel	Åsikt	Exempel	Exempel
Replik 4	Ansvar	Odef.	Åsikt	Exempel	Expert
Replik 5	Åsikt	Odef.	Ansvar	Ansvar	Ansvar
Replik 6	Ansvar	Odef.	Åsikt	Åsikt	Expert
Replik 7	Åsikt	Ansvar	Åsikt	Ansvar	Ansvar
Replik 8	Ansvar	Åsikt	Åsikt	Åsikt	Expert
Replik 9	Åsikt	Ansvar	Åsikt	Ansvar	Exempel
Replik 10	Åsikt	Åsikt	Åsikt	Åsikt	Exempel

Tabell 4. Programmets inledande struktur.

Det var förvånande att se hur väl programmets inledning stämde överens med den modell som Svensson har lagt fram efter vad som framkommit i hans egen studie. I alla program tillfaller ordet de första turerna exempelrollen, förutom i fallet Malmö, som ju inte hade några deltagare i exempelrollskategorin över huvud taget utan där alla deltagare placerades in under kategorin åsiktsrollen på grund av ämnets karaktär. Även där kan man dock se att åsiktsrollen är den som till en början får göra sin röst hörd. Mönstret i tabellen (se tabell 4) visar tydligt att Svenssons modell stämmer på den första punkten. Exempelrollen är den som får uttala sig i programmets inledande skede.

Närstudien visar också att det oftast inte bara är en person ur den här kategorin som uttalar sig utan oftast har produktionsteamet bjudit in flera deltagare som i ganska snabb följd introduceras och ger sin syn eller sitt exempel på det ämne som ska diskuteras. Exempel på detta är programmet från Tidaholm där programledaren direkt vänder sig till ett kvinnligt våldtäktsoffer som får berätta om sina upplevelser och ge sin syn på vilket straff som brottslingar av den sorten förtjänar. Därefter får de båda internerna (exempelroller) via satellitlänken ge sin åsikt i frågan och detta följs av ett reportage om de uppmärksammade rymningarna året innan och därefter får landshövding Björn Eriksson, som har gjort en utredning om rymningarna och alltså uttalar sig i en expertroll, ordet. Den femte deltagaren att få ordet är kriminalvårdsverkets generaldirektör Lars Nylén som kan tillskrivas en ansvarsroll. Därefter följer vad Svensson kallar ”kärnverksamhet”, det vill säga debatten öppnar upp sig och alla gäster i studion bjuds vid olika tidpunkter in att delta i diskussionen.

Men tabellen visar också en viktig skillnad från Svenssons modell och det är att ansvarsrollen ändå får komma till tals relativt tidigt i programmet. Endast i programmet från Visby dröjer det ända till replik sju innan en person som tillskrivs ansvarsrollen får ordet, men då ska man också ta i beaktande att Christina Jutterström och Stina Sandell har fått ganska långa repliker i de repliker som ovan specificeras som odefinierade, men som trots allt ligger på gränsen till ansvarsrollen (se resonemang ovan). Tabellen visar också att det till och med är så att ansvarsrollen oftare kommer till tals före åsiktsrollen.

Att exempelrollen oftast åtföljs av en expertroll som bekräftar det av produktionsteamet valda problemet stämmer som vi ser bara in på ett av de Debattprogram som har studerats. Det rör sig alltså om det redan omtalade programmet som sänds från Tidaholm och där landshövding Björn Eriksson kommer till tals i ett tidigt skede av debatten.

7. Avslutande diskussion

Med bakgrund av den genrediskussion som fördes i teorikapitlet vill jag här till att börja med återanknyta till några av de aspekter som där framkom och argumentera för att Debatt faktiskt är att räkna som ett debattprogram och ingenting annat. Örnebring talar om hur formen för programmen verkar vara mest avgörande när det gäller att genrebestämma ett pratshowsprogram, medan debattprogrammen snarare definieras utifrån de ämnen som ligger till grund för programmets diskussioner. Med ämnen som arbetslöshet, kriminalvård och Turning Torso får man lov att säga att Debatts teman och ämnen helt klart faller inom kategorin den offentliga sfären, vilket också enligt Örnebring och Svensson är det viktigaste kriteriet för att programmet ska kunna insorteras som ett debattprogram. Intressant nog får man nog formmässigt säga att Debatt har lånat flera drag från talkshowsgenren, om man ska se till de faktorer som i teorikapitlet sades tala för att ett program borde kategoriseras som en talkshow. Detta gäller bland annat det faktum att ett stort antal deltagare är så kallade ”vanliga människor” deltar i programmen, dock, med några få undantag, som representanter för exempelrollen. Även Ekström och Erikssons övriga punkter för att särskilja pratshowerna från debattprogrammen väcker viss förundring hos mig, framför allt för att jag anser att såväl pratshowerna som debattprogrammen kan innehålla dessa strukturer och jag är istället benägen att hålla med Svensson om att det faktiskt är ämnena för diskussionerna som torde vara det mest avgörande i genrebestämningsfrågan. Nu är det ju också så, som flera gånger redan påtalats, att båda programformerna är hybrider som redan från början ligger väldigt nära varandra och med ett så pass föränderlig medieutbud som vi kan se idag är det kanske inte konstigt att inte är helt lätt att reda ut vad som är vad.

Uppsatsens huvudsyfte har ändå varit att undersöka hur väl Debatt stämmer in på Christian Svenssons sex år gamla modell. Analysen har visat att Svenssons modell är väl tillämpbar även på programmet Debatt, som alltså inte sändes vid tidpunkten för Svenssons studie. Man kan tydligt urskilja de fyra deltagarroller som Svensson ställer upp. Genom en kvantitativ studie har jag i analysen visat på hur talarutrymmet fördelar sig de olika rollerna emellan, sett till antal repliker räknat. Föga förvånande är det programledaren som har absolut flest repliker, i snitt 44%. Svenssons studie visade att programledaren hade 22-35% av programtiden, sett till antal ord räknat. Det är svårt att uttala sig om några exakta jämförelser, men då programledaren ändå ger ett allmänt intryck i min analys av att ha relativt eller ibland till och med mycket korta (”mm”) repliker verkar det inte helt orimligt att dessa resultat inte ligger alltför långt ifrån varandra.

I analysen av deltagarnas roller framkom också att antalet personer som kunde tillskrivas expertrollen var ganska få. Som mest tre personer i ett och samma program, men det förekom även att ingen person kunde sägas fylla denna funktion. Kategorin Ansvarsroll var den rollgrupp som höll sig på den mest jämna nivån med 2-4 deltagare per program. Att dessa två roller har stadigt lägre antal deltagare än Exempelrollen och Åsiktsrollen får ses som helt naturligt med

tanke på de två senares ambivalenta och flexibla logik. Som exemplifierades i analysen med hjälp av programmet från Tidaholm kan även Exempelrollen beroende på programmets ämnesformulering inrymma ett brett spektrum av deltagare.

När det gäller rollkategoriseringen uppkom ju dock ett problem då det i analysen visade sig att vissa deltagare inte kunde insorteras i någon av dessa kategorier. En tanke som hela tiden har funnits i analysarbetet är att det skulle behövas fler kategorier. Till att börja med skulle jag kunna tänka sig kategorin "Informatörsrollen" för att även kunna kategorisera de personer som i likhet med Stina Sandell från digital-TV-kommissionen inte har något egentligt egenintresse av debatten som förs utan uttalar sig utifrån sin yrkesroll och den organisation som denne företräder. En annan roll som jag tycker mig skönja bland gruppen Åsiktsroll som ju innefattar ett mycket brett spektrum av deltagare, är en "Alternativroll" eller en "Oppositionsroll" om man så vill. Här skulle jag bland annat vilja sortera in de gäster som inte bara har en åsikt i frågan som diskuteras utan även erbjuder ett alternativ till det som deltagarna som tillskrivs Ansvarsrollen förespråkar. Ett tydligt exempel på detta är Fredrik Reinfeldt i debatten om arbetslöshet som sänds från Trollhättan. Reinfeldt gör så mycket mer än att bara framföra sin åsikt i frågan, han förmedlar dessutom ett helt annat förhållningssätt än det som arbetslivsminister Hans Karlsson intar. Samma sak kan också sägas gälla IT-företagaren Jonas Birgersson i programmet från Visby. Birgersson deltar inte egentligen i den debatt om digital-TV som övriga deltagare för, utan han förkastar istället hela idén med digital-TV och föreslår istället bredbandsnätet som ett alternativ för digital TV-överföring.

En annan reflektion i sammanhanget är att jag också har kunnat se att valet av studio och de möjligheter och begränsningar det medför verkar ha haft inflytande på antalet gäster man har valt att bjuda in till programmet. En slutsats man kan dra av detta är att programmakarna gärna ser att så många som möjligt får göra sin röst hörd i frågan, men att det är de yttre omständigheterna som begränsar detta. En alternativ tolkning är förstås att TV-teamet har valt studiolokal utifrån hur många gäster man har valt att ha med i programmet.

Ett delsyfte med uppsatsen har också varit att närmare studera det som Svensson kallar inledningsfasen. I det här fallet valde jag alltså att fokusera på programledarens presentation av programmets ämne/tema samt att undersöka vilka deltagarroller som de tio första replikskiftena tillföll. Om vi börjar med det förstnämnda så var det förvånansvärt att se hur väl programledarens inledning stämde in på de faktorer som Svensson gör gällande är signifikant för just den här typen av program, trots att de olika inledningarna från en början tedde sig väldigt olika. En närmare studie visade dock att de alla innehåller de fyra grundelement som Svensson tar upp, nämligen ämnets risker, konflikter, aktualitet och omfattning. Därtill kan också läggas att de fem undersökta programmen presenteras med en tydlig lokal förankring, med allt från SAAB:s hotade biltillverkning i Trollhättan till Visbys basketdamers SM-guld och det nyfallna snötäcket i Piteå. Man kan alltså trots olikheterna i inledningarna ändå se ett visst mönster i programledarens sätt att introducera ämnet och inspelningsplatsen. Programledaren för Debatt,

Lennart Persson, framhåller framför allt två av de här grundelementen i sina inledningar och det är ämnets aktualitet och omfattning, även om det i programmet om Turning Torso till stor del är det konfliktbetonade som lyfts fram. Även här aktualiserar ju dock programledaren ämnet genom att säga att Turning Torso ”kanske är Sveriges mest omtalade hus just nu”. I de övriga fallen kunde vi se att det var lite olika betingelser som fick ämnet att vara aktuellt just för stunden för inspelningen av programmen. I programmen från Piteå och Tidaholm angavs domar i rättegångar rörande ämnet som skulle debatteras vara orsaken till att ämnet var aktuellt.

Om vi fortsätter att sammanfatta inledningsfasen som är den del av programmet som uppsatsen har fokuserats på i den kvalitativa delen av undersökningen kan vi även här se att Svenssons modell äger klar giltighet. Genom att studera programmens tio första replikskiften har jag fått fram ett mönster som till stor del påminner om Svenssons modell, dock med ett viktigt undantag och det är att det endast i ett fall är så att exempelrollernas inledande berättelser skulle följas av expertrollens som ytterligare skulle bekräfta problemet. Snarare var det så att ansvarsrollen tidigt kom till tals i programmen, och att det snarare var expertrollen och åsiktsrollen som kom sent in i debatten. Här måste ju förstås också påpekas att Svensson med sin uppställda modell över programstrukturen inte heller gör anspråk på någon absolut sanning, att strukturen inte är statisk utan mycket väl kan innehålla vissa variationer.

Uppsatsens sista delsyfte har varit att i någon mån uttala mig om Debatts demokratiska potential. Jag måste erkänna att det utifrån det material som föreligger känns som en svår uppgift, men inte omöjlig. Jag kommer dock att vilja uttrycka mig i något försiktigare ordalag än syftet med uppsatsen var från början. I inledningen citerades ett avsnitt hämtat från SVT:s hemsida där en av målsättningen för public service televisionen är att ”stimulera människor att delta i den demokratiska processen”. Kan man då säga att ”vanliga medborgare” kommer till tals i programmet Debatt? Ja, till viss del får jag nog säga att jag tycker det.

Jag ska här ta upp några aspekter som jag tycker talar för och emot Debatts demokratiska intentioner. För det första vill jag återigen påpeka att jag inte har undersökt det ordinarie programmet Debatt utan det program som gick under benämningen *Debatt direkt från Sverige*. I dessa program har alltså programteamet själva gjort en ansats att ”komma närmare medborgarna” genom att åka runt till olika platser i landet för att därifrån sända program med ämnen som direkt kan knytas till inspelningsorten och därmed också i viss mån, får antas, dess invånare. Man har också ansträngt sig för att sätta en lokal prägel på programmen och i stor utsträckning bjudit in både kända, men också många helt okända, personer från regionen för att delta i debatten. I samtliga fall har dock produktionsteamet känt sig nödgade att ta med några mer nationellt kända personer. Dessa har dock oftast varit riksdagspolitiker eller ministrar. För Debatt talar också att det är ”viktiga” och ”samhällsrelevanta” frågor och ämnen som diskuteras i programmen. Programmet utgör precis den här mötesplatsen för ”vanliga medborgares problem” och den mer abstrakta politiska diskursen, som det talas om i forskningsöversikten. Här kommer vi förstås in på några av nackdelarna med programmen. Att ställa ”vanliga

medborgare” mot beslutsfattare som ju hela dramaturgin bygger på kan i längden vara av mer skada än nytta för demokratin. Strukturen där de ”vanliga medborgarna” kategoriskt införlivas i exempelrollen för att programmakarna tydligt ska kunna statuera det perspektiv man driver i programmet är förstås präglad av en viss cynism och i vissa fall ett utnyttjande av människors utsatta position. En annan stor nackdel är förstås bristen på direkt kommunikation deltagarna emellan. Att programledaren har nästan varannan replik i programmet kan inte på något sätt främja en öppen och demokratisk debatt, utan måste snarare syfta till att styra och viss måna manipulera den för att få diskussionen att ta de vändningar som programredaktionen redan har planerat för.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga att jag alltså är beredd att lägga mig i en linje någonstans mitt emellan diskussionsprogrammets ihärdigaste demokratiförespråkare och de mest negativa kritikerna. Båda forskningslägren har förstås sina poänger, men jag kan inte låta bli att tycka att ett program som Debatt har betydligt mer samhällsnyttigt och har högre demokratisk potential än program som till exempel pratshowgenrens The Oprah Winfrey Show, Dr. Phil, eller för att ta några svenska exempel: Mänskligt, Hannah och Alice Bah. Därför skulle jag också hellre vilja se att man diskuterade frågan om ett programs demokratiska potential i relation till de andra program som finns. Det är nämligen min fasta övertygelse att ett helt igenom demokratiskt TV-program aldrig kommer att existera. Det kommer alltid att finnas någon som gör ett urval, som formar ett perspektiv eller gör upp en struktur, vilken typ av programform man än väljer att sända.

8. Sammanfattning

En stor del av den offentliga debatten förs idag inom TV-mediet. Många TV-program har genom årens lopp syftat till att föra offentliga samtal och flera av de mest kända svenska programmen har redan sedan tidigare varit föremål för studier; *Svar Direkt*, *Nattöppet* och *Svart eller vitt*. Syftet med uppsatsen har varit att studera det nyare programmet *Debatt*, som sänds i Sveriges Television utifrån deltagarroller, programperspektiv och demokratisk potential. Studien har till stor del utgått från den svenske forskaren Christian Svenssons debattprogrammodell som publicerades 2001. Fem program från våren 2005 studerats.

Analysen av materialet har varit såväl kvalitativt som kvantitativt. I den kvantitativa delen av undersökningen har jag till att börja med analyserat vilka roller deltagarna i de olika programmen har kunnat tillskrivas. Detta har gjorts utifrån Christian Svenssons fyra kategorier för deltagarroller: Exempelroll, Expertroll, Ansvarsroll och Åsiktsroll. Här har också studerats hur talarutrymmet fördelar sig de olika rollerna emellan, sett till antal repliker räknat. I den kvalitativa delen av undersökningen har studien fokuserats till programmets inledande minuter. Dels analyseras i vilken ordning de olika deltagarrollerna introduceras i programmet, dels har programledarens inledning av de fem studerade programmen närgranskats.

Undersökningen har visat att Svenssons modell är väl tillämpbar även på programmet *Debatt*, som alltså inte sändes vid tidpunkten för Svenssons studie. Framför allt är det i uppdelningen av debattdeltagarna i fyra olika roller som likheterna blir som störst. Antalet debattdeltagare som kan tillskrivas Expertrollen var i programmen få. Flest antal deltagare hade Exempelrollen och Åsiktsrollen, som ibland också kan vara svåra att särskilja. Kategorin Ansvarsroll var den rollgrupp som höll sig på den mest jämna nivån med 2-4 deltagare per program.

I analysen av replikskiften framgår det tydligt att programledaren har absolut flest repliker i programmet, i snitt 44 %. När det gäller antal repliker mellan de olika rollerna är frågan lite mer komplicerad. Alla studerade program har ett förhållandevis högt deltagarantal – mellan 12 och 20 personer. Detta gör förstås att varje deltagare i snitt inte får så mycket talartid. Dock kan man i resultatet ändå se att Åsiktsrollen är den som får yttra sig mest, följd av Exempelrollen. När det gäller programmets inledande struktur och fördelningen av replikerna i detta skeende av programmen stämmer de väl överens med det mönster som Svensson presenterar i sin avhandling.

I uppsatsen har också en ansats gjorts till att undersöka om *Debatt* har en demokratisk potential eller inte. Frågeställningen är mycket komplex och här finns omständigheter som talar både för och emot påståendet. I uppsatsens avslutande del förs dock en kortare diskussion kring ämnet.

9. Litteraturförteckning

Cowdery, Ron och Selby, Keith (1995), *How to study television*. Basingstoke.

Hvitfelt, Håkan och Nygren, Gunnar (red.) (2000), *På väg mot mediavärlden 2020. Utveckling, teknik, marknad*. Lund.

Livingston, Sonia och Lunt, Peter (1994), *Talk on television. Audience participation and public debate*. London.

Nylund, Mats (2000), *Iscensatt interaktion. Strukturer och strategier i politiska mediesamtal*. Helsingfors.

Svensson, Christian (1999), *Politikens medialisering SOU 1999:126*. Stockholm. 1999.

Svensson, Christian (2001), *Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram*. Linköping.

Svensson Limsjö, Christian (2003), ”Medier och demokrati: Diskussionsprogram i TV” i Battail, Jean-Francois och Kylhammar, Martin (red.) *På väg mot en kommunikativ demokrati?* Stockholm.

Örnebring, Henrik. *TV-parlamentet. Debattprogram i svensk TV 1956-1996*. Göteborg, 2001.